

ଓম্বো

№ 10 (80) 14 ፳፻፲፭ ፲፻፲፯

ს ა ხ ა ლ ს ტ მ თ მ დ რ ა ტ ბ ა

“ს ამ ებრ ე ლ ტ ს ” ლ რ გ ა ნ ტ

50 09060

ହେଲ୍‌କୁର୍‌ରୁକ୍‌ଷ ପାଇଁ ମାତ୍ରାନ୍ତିରିକ ଦେଖାଣି

2

ა ს ვ ე ბ ე ბ 8

ქრისტე კალთა!

"მაფალუს"
ისტორიაზე ჩვენ იმიტომ
შექმერდით, რომ
დაგვენახვებინა
მკითხველისათვის
ნამდვილი სახე ამ
საკულტო მოძრაობისა
და გვემცნო მისთვის, თუ
რა არა ხელ-საყრელ
პირობებში გვიხდებოდა
მოგზაურობა ამ
გაუგებრობისა გამო.

809680 608093080

ପାତ୍ରାଳୀ

(ଭାବିତାରେ ପରିଚୟ)

ხსოვნის სტრიქონები

დავთ ქობალია
სამეგრელო
1990-იან
წლებში 4

ისტორიული მასალები

ສາຂະກົດໃຫຍ້!

ა ლ ი გ ო მ ა

ჭეშმარიტ მორწმუნეთა დღესასწაულია!

A black and white photograph of a large, rectangular building with a light-colored, possibly stucco or plastered, exterior. The building features several arched windows and a prominent arched entrance on the right side. A person, appearing small in comparison, stands near the base of the building, leaning against one of the arched structures. The overall appearance is aged and somewhat dilapidated. A large red number '7' is visible in the top right corner of the image frame.

A black and white close-up portrait of a man with a prominent mustache and white hair. He is wearing glasses and has a serious expression, looking slightly downwards and to his left.

The book cover features a painting depicting a group of people in traditional Russian attire from the 19th century. In the center, a man in a light-colored robe and a white turban holds a long staff or pipe. To his right, another man in a dark robe and a tall, pointed hat looks down. Other figures, including women in headscarves and men in turbans, are visible in the background. The scene is set against a dark, textured background.

၁၃၈
၁၃၉
၁၄၀
၁၄၁
၁၄၂
၁၄၃
၁၄၄
၁၄၅
၁၄၆
၁၄၇
၁၄၈
၁၄၉
၁၄၁၀

6

კატასტოფის მდგრადი განვითარების სამსახური

აბესალომ ტუდუში,პროფესორი

(გადმობეჭდილია ქურნალიდან
"პრემიერი", 2008 წ. № 6)

იეს ქრისტეს ჯვარუმა და აღდგომა
ყველაზე დიდი ქრისტიანული დღესასწაულია,
რომელიც გრიგოლ დეთისმეტყველის
საზეპინო რომ ვიქეთი "უშემთა უშემა და
დღესასწაულთა დღესასწაული". მეგრელით
წარმოდგენითაც ვერწემი დღაქუ (დიღბე
დიდი დღესასწაული) იყო და მისთვის
განსაკუთრებული გულმოძგინებით
ემზადებოდნენ მთელი დიდმარხვის (დიდ
პირვენის) განმავლობაში.

ყოველწლიურად აღდგომის
დღესასწაულის აღნიშვნა 325 წელს, ნაკეთი
პირველ მსოფლიო საეკლესიო კრიბაზე
გადაწყდა. ამის შემდეგ ის ყველა ქრის-
ტიანის უძიდესი დღესასწაულია. ის გამახტ-
ულის ბუნიობის შემდეგ, სავსე მოვარის
მომდევნო კვირა დღეს აღინიშნება და
ამიტომაც მოძრავია – (ის ახალი სტილით
4 აპრილიდან 8 მაისამდე შეიძლება რომე-
ლიმეტებული დღეს დაგემთხვება).

აღდგომას მეგრულების თანაფას-ს ეძახა-
ან. თანაფა კი თენებას ნიშნავს და მასში
ასახულია ამ საეკლესით ღლესაწყალის
თავდაპირველი არსი. სხვათა შორის, XI
საუკუნის ერთი ქართული ხელნაწერის მი-
ნაწერი აღდგომას უწოდებს "დღესა მას
თენებისასა". ასეთი სახელი ამ უდიდესი
დღესასწაულისა არა მარტო იმიტომ
დამკვიდრდა მეგრულში რომ აღდგომის
ღღესასწაული დამისთევით ხვდებოლნენ და
ხვდებიან მორწმუნენ. თანაფა მეგრულში
და ოქნება ქართულში მკვდრეთით აღდ-
გომის, გაცოცხლების ეპითეტად იყო
ქეცელი და ეს კარგადაა ასახული მეგრულ
წყევლაში ვაგორთანაფუდას, რაც არ
გაფთენებოდეს, მკვდრად დარჩენილიყავ-
ს ნიშნავს აზრობრივად.

XVII საუკუნის პირველ ნახევარში, არქანჯელო დამბერტის ღროს ქრისტიანული სარწმუნოება სამეგრელოში, ისევე როვორც მთელს დანარჩენ საქართველოში, დაქნინძებული იყო. მემატიანის სიტყვებით რომ ვთქვათ „**ზას ქამსა იწყო ქართლის წესმან და რიგბან გარდაცვალება...** მოუძლეურდა სჯული და გნირყენა წესი ეპლებისა“ (ქართლის ცხოვრება, ტ.2, გვ. 424-425). ქართლ-კახეთზე ნათქვამი ეს სიტყვები, ზედმიწევნით მიესადაგებოდა სამეგრელოსაც. ამიტომ იმხანად სამეგრელოში მოდვაწე იტალიელი კათოლიკე მისიონერის ის ცნობა, რომელსაც ახლა წაიკითხავთ არ უნდა გაგიკვირდეთ, რადგან ეს ჩვენი წარსულის ერთ-ერთი გადათავანია. „**მეგრელებს წმინდა მოვალეობად მიაჩნიათ, რომ დღესასწაულის დროს, რაც შეიძლება დიდი წევულება გამართონ და რაც შეიძლება დიდ ხანს დარჩნენ სურააზე, არ ფიქრობენ არც ლოცვებისა და არც საიდუმლოებების შესახებ...** ღლიშში არავინ იყის, თუ აღგომის ღლისათვის აღსარების და ზიარების მიღება არის საჭირო. ყველანი მხოლოდ იმას ფიქრობენ, თუ ამ ღლისთვის როგორ დავამზადოთ მეგი საჭმელი და სხვადასხვა ხორცეულობა... თუმცა ეკლესიაში ადრიანად მიდიან, მაგრამ უფრო შიმშილის გამო, ვიღრე დვთის სიყვარულით, რადგან რაც უფრო მაღლე მივლენ ეკლესიაში, მით უფრო აღრე გაიხსნილებდნენ... კარგი ორი საათი იქნება გათენებამდე, რომ ეკლესიაში მივლენ და თავდაბირველად იქვე სასაფლაოზე თვითოვეული თავის მიცვალებულის საფლავზე ბლობად სანთელს აანთებს“ (არქანჯელო ლამბერტისამეგრელოს 1888 წლის 15 ივნისი).

ლოს აღწერა,თბ. 1938,გვ. 131-132).
მეგრელთა ძეგოთი ლტოლვა ნაყ-
როვანებისადმი და ღვთისმსახურების
არასრულყოფილება კიდევ დიდი ხანი
გაგრძელდა. არქიმანდრიით თეოფანე
გაბუნია (1854-1859 წლებში ჭყონილები
ეპისკოპოსი), რომელმაც 1852 წელს შე-
მოიარა ჯვრის მამრა და აღწერა ამ
მამრის ყველა ეკლესია და მათში მომ-
სახურე სამღვდელოება,მღვდელმსახურთა
დაბალ დონის ამსახველ არაერთ ცნობას

რედაქციისაგან – დიდი ხანი არ არის რაც გარდაიცვალა ქართული მეცნიერების ერთ-ერთი ბურჯი, სამეგრელოს ჭეშმარიტად საამაყო შვილი, პროფესორი, უაღრესად განსწავლული პიროვნება, რაფინირებული ინგელიგენტი და უბრალოებით განთქმული ჩვენი დიდი მეცნიერი აბესალომ ტუდეში. ეს გახლდათ გულთბილი ადამიანი, რომელიც დააკლდა არა მხოლოდ საკუთარ ოჯახსა და მეგობარ-ნათესავებს, არამედ სრულიად საქართველოს. აღდგომის ბრწყინვალე დღესასწაულს ჩვენ მუხლს ვიყრით ამ დიდი ადამიანის სსოფნის წინაშე და ღმერთს შევთხოვთ, რომ ნათელში ამყოფოს მისი სული იმქვეყნიურ საქართველოში.

გვაწვდის. ბოგმა მღვდელმა წერა-კითხვაც
არ იცოდა და მღვდელმსახურებას (თუ კა
ამას მღვდელმსახურება ერქვა) მამა-
პაპური წესით ასრულებდა და ლოცვას
ზეპირად, თავისებული სიტყვებით წარ-
მოთქამდა, ბოგმა მღვდელმა კი კითხვა
ძლივს იცოდა. სამღვდელონი არც მარხვისა
და სხვა საეკლესიო წესების დაცვით
გამოიჩინეოდნენ... ეკლესიაში შექმნილი
ამგვარი მდგომარეობა დირსეულ საეკ-
ლესიო მოღვაწეთა საწუხარს წარმოად-
გნდა. დიდი ანგონ ჰყონდიდელი (1731-1815)
ქადაგებებში კიცხავდა ამგვარ სამღვდე-
ლოებას და შეახსენებდა უფლის სიტყვებს
"თქეუნ ხართ ნათელნი სოფლისანი" და
არიგებდა, რომ "თუ სოფლის სიხენეშეში
აღერევი" იმას მოიმკიო რაზეც სოლომონ
ბრძენი გვახსენებდათ — "შური სიხენეშისა
დააბნელებსო სულსა". მღვდელი, რომელიც
"ცოდვისგან მოუძღურებული ხარ, სხვას
გითარ განკურნებ"-ო, კითხვით მიმართავს
მათ (ანგონ ჭყონდიდელი, ქადაგებანი,
ქუთაისი, 1983, გვ. 186).

საშეგრელოს ეკლესიაში არსებული
ასეთი მდგომარეობის გამოსწორებას
ესწრაფვოდა მთავარი დაყით დადიანი,
რომელიც ოფიციალურად მოწოდებული იყო და
ამისათვის პირველი ნაბიჯები ხელისუ-
ფლების სათავეში მოსვლისთანავე
გადადგა. 1840 წელს გამოსცა ბრძანება სამ-
ღვდელოების ყმობიდან განთავისუფლების
შესახებ. მღვდელი სოციალურად აჩნიაურს
გაუტოლდა. სამეცნიერო სასულიერო
სასწავლებლის მოსწავლეთა შერჩევაც კი
მის დროს მთავრის უნდა იყო არ ხდებო-
და. ეკლესიური ცხოვრების გაჯანსაღე-
ბისაკენ მიმართულმა ამგვარმა ნაბიჯებ-
მა მაღალ გამოიღო ნაყოფი. სუჯუნის წმინ-
და გიორგის ეკლესიის დეკანოზი თვედორე

სოშებარია (1832-1907) რომელიც სამთავრო
კართან ძლიერ დახსნლოებული იყო, თაგვის
მოვონებებში აღწერს სააღდგომო
სამზადისს დავით დადაინის დრიინდელ
ზუგდიძი, რომლის თვითმხილველიც იყო.
აქ გაგაცნობთ მომზრდილ ნაწყვეტს ამ
მოგონებიდან, რომელიც ზუგდიძის მუჟეუმ-
შია დაცული, რადგან ეს მოგონებები არა-
სოდეს გამოქვეყნებულა (მას ახლა შე
ვამზადებ გამოსაცემად). მიუხედავად სი-
დიდისა, იმდენად ცოცხალ, ზედმიწვენილ
სურათს ხატავს ძველი ზუგდიძის სააღდ-
გომო სამზადისისა თევდორე ხომფარია
რომ ჩვენი მეითხველი, დარწმუნებული
ვარ ერთი ამოსუნთქვით წაიკითხავს მას.
აი, რას სწერს იგი: "როდესაც ეკლესიაში
შაბათს დღესასწაულის დღეებში მწუხრბე
და დაისტე მე წავიკითხავდ დიდ საეკა-
ლესით წიგნებს, განსკვენებული მთავარი
(დავით დადაინი), როგორც მოყვარული
საღმრთო წიგნების კითხვისა, გედ

გვერდით დამიღებოდა და როგორც
თვალს ადეკნებდა ჩემს კითხვას და
უგროვე თან ჩემთან (ერთად) ხმადაბლა
თვითონაც სიამოვნებით კითხულობდა
წიგნს. მაგრამ ვინც კა შეხვდებოდა იმის-
თანები, რომლებიც ვერ კითხულობენ ეფ-
ლესიაში რიგიანად საეკლესიო წიგნებს და
ტიპიკონისამებრ ვერ მოიქცეოდნენ წიგნის
მკითხველი და მეფსალმუხნი, მათ კი
აძლევდა საყვედლერს და თუ კი შენიშვან-
და მეცარად გაუწყობოდა". საეკლესიო წე-
სების დაცვის მიმართ დადიანის ასეთი
მკაცრი დამოკიდებულების გამო ზედო-
დიში დიდი დღესასწაულების დროს "და
მეფაბრე გნების კვირაში ბრწყინვალე
პასექის დღესასწაულებე ხომ უაღმატე-
ბულეს ხარისხამდე ადიწეოდა
დღესასწაულობითი ღუთის შაბურება და

აქ შეიძლება ზოგს გაუკარიდეს, ბერძნები
არქიმანდრიტის მიერ ზუგდიდის ეკლესია-
აში ბერძნული სახარება რაფომ იკითხე-
ბოდათ, მაგრამ ამას ყოველწლიური ხას-
იათი არ უნდა პქონოდა. ეს მხოლოდ
მაშინ ხდებოდა, როცა უკვე ბერძნების
მიერ ხელში ჩაგდებული იერუსალიმის
ჯვრის ქართველთა მონასტრის წინამდე-
ვარი, რომელსაც ქართველები ჯვარის მა-
მას ეძახდნენ, სამეგრელოში იმყოფებოდა
საროჭი კოდ ან თავის საეკლესიო ყმების-
აგან სარგოს ასაკრეფად. ჯვარის მამები
იერუსალიმის ჯვრის მონასტრის მეტოქში –
კორცხელის ეკლესიაში იდგნენ ხმირად.
როგორც ჩანს, 1853 წელს, რა დროის ამ-
ბებსაც აღწერს თევდორე ხოშტარია,
ჯვარის მამა სამეგრელოში იყო ჩამოსული
და მას, როგორც ქართველთაგან ესოდენ
პატივდებული მონასტრის არქიმანდრიტის,
სააღდგომო წირვაში მიაღებინეს მონაწ-
ილეობა.

დასასრულს, ცოტა რამ აღდგომის
დღესასწაულის ისეთ მთავარ ატრიბუტებებს,
როგორიცაა წითელი კვერცხი. იგი ძველო-
აგანვე მარადიული სიცოცხლის სიმბო-
ლოს წარმოადგენდა. წითელი ფერით
კვერცხის შედებვით ქრისტიანები სიმ-
ბოლურად აღნიშნავენ მაცხოვრის მიერ
ჩვენთვის, მოკვდავთათვის დანთხეულ
სისხლს. ამიტომაცაა, რომ კვერცხს აღდ-
გომამდე სამი დღით აღრე, წითელ
პარასკევა, ანუ ქრისტეს ჯვარცმის დღეს
რომ დებავენ. აღდგომას წინ უსწრებს დიდ-
მარხვა (მეგრულად – პირვენი), რომელიც
აღდგომის დადგომისთანავე მთავრდება.
აღდგომის დღესასწაული ერთი კვირა –
კვირაცხოვლამდე (ახალ კვირამდე)
გრძელდება და მას ნათელი კვირა ეწოდე-
ბა.

ამის დაპარაგვის, ან დავილების უფლება
პოტ რესსა აქვს და პოტ ქართველს!

(ნაწყვეტები ვასილ ველიჩკოს
წიგნიდან "გავგასია")

1904 წელს, ამ წიგნის ავტორის ვასილ გელიჩევს გარდაცვალების შემდეგ, მისი მოსწავლეების მიერ „აგვენასიის“ წიგნად გამოცემაზე ძალის ააფორიაქს მთელი ძლანების სომხური მოსახლეობა. ინგლისში მცხოვრებმა სომებმა დიდგვაჭარბმა გულდებეკანმა იმ დროისათვის ხდაპრული თანხა – ხუთი მილიონი ფუნტი სტერლინგი (დღევანდველი კურსით, დაახლოებით სამასი მილიონი ლორდარი) – გადაისაცავა, რათა ამ წიგნის მოქლი ტირაჟი გაყიდვიდან ამოუღოთ და გამოადგურებინათ, მაგრამ, როგორც ხედავთ, კერაფერს გახდა, თუმცა, სომხებმა ნაწილობრივ მაინც მიადგინეს საწადებლის, რადგან წინამდებარე წიგნი გახდავთ ვასილ გელიჩევს მთლიანი ნაშრომის პირველი ტომი, მეორე ტომი კი, საერთოდ აღარ გამოსულა და, ჩვენი დიდი ძიების მიუხედავად, მაინც გერმანერთი მისი პოვნა. როგორც ჩანს, ამ ტომის ხელში ჩაგდება და განადგურება გარემონტის სომხებმა.

ემისაბინის პატრიარქი მოწილეობდა ამ კომისაციაში: სპარსეთიდან სომები მდვრელები სომი ციალური ბრძანებით გამოიხარმელოთ თავიანთი საწმებო გამოცემაში გამოყენება. ანდრიანოპოლისის ფილი შედევგად ჩვენ მივიღეთ 100.000 თურქეთიდან დევნილი სომები მომდონ ერზერუმის ეპისკოპოსი მა კარაპეტმა ამ რეგიონიდან 70.000 სომები გამოიყვანა. ამ შემდეგ მესველმანური სამყაროდან სომხების გადმოსახლებამ მას ბრივი, სისტემატური სახე მიიღო – ხალხის ნაკადი ზოგჯერ მცირდებოდა, ძალიან ხშირად კი დამდინარედ მოვიდინებოდა. მიგრაციის ამგვარი მასშტაბების შემთხვევაში გათვალისწინებით, სასულეულია გავითხსნოთ მეტყველება: “საბუთარი ღლით უბედურება იყიდა”.

დაკვალ იზრდება.

სომქეთა დამოკიდებულება რუსეთის მთავრობის მიმართ საგრძნობლად ჭრედია. ანთქებდა რა დიდ მნიშვნელობას ახლო აღმოსავლეთში რუსეთის ისტორიულ მისახს, პეტრე პირველი სულაც არ იქნებოდა იმის წინააღმდეგი, რომ ხალხი, რომელიც თავის თავს ქრისტიანს უწოდებდა, მუსულმანი დამპყრობლის წინააღმდეგ აღმსდეგარიყო. ამიტომ მან, ზემოთ აღნიშვნულ ავანტიურისტს, სომქეთა წარსებაზე ისრაელ ისრაელ თორის აზრის გამოთქმის საშუალება მისცა, მაგრამ, მის ანთქებულება არ წამოეგო. დაიდა იმპერიატორმა ბრძანა, სიცეივერად განემარტათ სომქეთა წარსებაზე ისრაელთა კონფლიქტის, რომ ახლა “შევდებთან ომით არის და-
— 1 — ნ წ წ

სეპმბრა სამხრეთი რესენტში სომხური ქალაქი “დღნის ნახიჭევანი” დაა-არსა. ყირიმიდან და ოურქეთიდან გადმოხვეწილი 15.000 სომხის ბა-ზაზე ჩამოსახლებულებს საქართველო კარგი შედეგათვები დაუწესდათ: ხა-ზინის ხარჯზე ყირიმიდან მოედნი ქონების გადაზიდვა, 12.000 დესტ-რინა საძოვგარი იაღადიო, საგუშა-გობისა და რეკრუტისაგან გან-თავისუფლება, 10 წლით ყველა სა-ხის ბეგარის მოხსნა, ყოველ მო-სახლეს 30 დესტრინა მიწა გა-მოეყო; ხერცე და სახლის ასაშე-ნებელი მასალა უსახეყიდლოდ გა-დაეცათ, სათვალე მასალა, საქო-ნელი და ინგრებარი კი 10 წლის შემდეგ ანაზღაურების პირბით. ყოველივე ეს კანონთა სრულ კრგ-ბულში დაწვრილებითა ასახული

ორსიული ახდას: „საკუთარი ფული უბერეულგა იყდა“.

რა ოქა უნდა, როგორც იოსებ არღვთინესი, ასევე 1843 წლიდან 1857 წლამდე ენმიანინის კათალიკოსის ტახტის მფლობელი ნერსესი სომხური იდვის კოლონიები იყნენ. პირველი და უშიონდაში

ქავეული და, ამდენად, ავარეოული თავიდან აიცილა. რაც შექება სომქე ისრაელ როის თხოვნას, რომ შვედებთან ომში იგი რესესიის ჯართან დარჩენილიყო, იმპერატორმა უპასუხა, რომ „მისი იქ ყოფნა არაფრის მომტანია“.

სინგარევითა რომ მა-18 სკო-

ამავე უცხოულისა და ეს კი მიმიტებ თა
არქეპისტონისად ნერგების მოდ-
გაწეობამ სომხეთს მართლაც
დიდი საქმე გაჟერთა.

სომხების დანარჩენ ისტორიას, რომელიც საგსეა მათდამი უცხო-ელ მთავართა დამამცირებელი დამოკიდებულებით, ყოველთვის, თუნდაც სუსტ ხაზად სომხეთის ხალხისა და სახელმწიფოს აღორ-ძინების მქანა ასაკითა.

დროს სომხებს გამოუწნდა ყო-ველმხრივ შესანიშნავი პიროვნება, დაუთებელი ენერგიის მქონე, პო-ლიტიკურად ფხანი, არც თუ იშ-ვიათად — მომაბეჭრებელი. იგი არ-ქიერსკოპოსი იოსები გახლდათ, წარმოშებით ააჭართვათ ეჭული

თა თქმა „უნდა, ამაზე არა ხალ-
ხი, არამედ ცალქული პატრიო-
ტები, უპირატესად სასულიერო
პირნი, გამდიღრებული ვაჭრები,
ნახარატები, შპასისა და სულთნის
კარზე პატივში მყიფი მელიქები
ოცნებოდნენ. დამახასიათებელია
ისიც, რომ ეს იმდევ რესეთის იმ-
პერიოდს ტერიტორიის ზრდასთან
ერთად, განსაკუთრებით წინა აზია-
ში მისი დროშის წინსვლის კალ-

A decorative banner featuring a stylized flame at the top left, followed by three white rectangular panels containing black Iron Crosses, all set against a dark background.

ლოებამ კარგად იცოდა სომხური მონოფიზიტიზმი, და ისიც, რომ ქართველები რუსეთს “ერთ-მორწმუნობის” ეგიდით შემოუ-ერთდნენ, არქიეპისტოპოსმა ოს-სებძმა სომხურ-გრიორიონიანულ სარწმუნოებასთან დაკავშირებით უადრესად ეკთიდღიობილური ინ-ფორმაციის გავრცელებაზე იზ-რუნა. 1799 წელს სანქტ-პეტერ-ბურგში გამოვიდა რუსეთში დამკაიდღებულ სომქოთა საწმესოს არქიეპისკოპოს წიგნი “სომხური ეკლესიის ქრისტიანული სარწმუნოებასთან დამსარებლობა”, რომლის მ-14 გვერდზე აგტორი წერს: “ერთი სახე, ერთი იერი, შე-ნივთებულია ერტ ბუნებრიობა-სთან”; 50-ე გვერდზე იოსები გან-მარტავს, რომ “ბუნებრიობაში” იგულისხმება “სახე”. მაშინ რა სა-

ჭირო იყო ორი ერთმნიშვნელოვანი ცნების მოყვანა! გასავებია, რომ იგი ეცადა სომხების მონოფიზიტობის მიჩქმალებას. მან ასევე მიჩქმალა კათოლიკოს იოანე მეტოხის სახელიც, რომელიც სომხურ ეკლესიას წმინდანად ჰყავს შერაცხელი და რომელმაც არაა მუსულმანების სამეცნიერო ქალაქების გადასცა და შემდეგი გადაწყვეტილება გამოიკვენა: “ანათემა მას, ვინც იტყვის, რომ ქიოსტე ადამიანი იყო თავისი ბუნებით, რომ იგი იყო ხორცშესხმული და გადაიტანა ხორციელი წამება, ეზიარა სიკვდილს ადამიანთა მსგავსად, ანათემა მას! ვინც არ აღიარებს ქრისტეს ერთსახოვან ჟეკვდავ ბუნებრიობად, ანათემა მას!”

ხედავდნენ რა, რომ ყოველივე ეს მართლმადიდგბელთა თვალში სომხეურ ეკლესიას შეერაცხეოფას, მე-13 საუკუნის სომხითი ისტორიაში კორაკოსი, მოგვაანებით კი იოსები და კათოლიკოსი ნერსები სომხეური მონოფიზიტობის მიჩქალვას ცდილობდნენ.

გამოიცა წევნად კომისიონები.

ლიადაც არ ანაღვდებდა
მართლმადიდებლური პრინციპები.
სომხეთი საქმე რუსულ
საზღვრებში მაშინ გიგანტური
ტემპებით ვითარდებოდა და ახალი
სიმაღლების სკენები განცხოვდა და
მისაწვდომი რუსეთის შემადგენლობაში
მოწვდია. თურქების ტრაქტატით
ემიაძინო რუსეთის შემადგენლობაში
შევიდა, კათალიკოზი კი მოვ-
ლი მსოფლიოს სომებთა პატრი-
არქად დარჩა. ქართული მართლმა-
დიდებლური ავტოკეფალია ჩვენ
დროულად გავაუქმეთ, მიწვები ჩა-
მოვართოთ და ხაზინას გადაევცოთ,
რის გამოც რუსეთის სახელმწიფ-
ოში შეიქმნა სომხეთი თეოკრა-
ტიული სახელმწიფო სახელმწიფ-
ოში, რომელიც მიუწვდომელი
იყო კონტროლისათვის და პოლი-

გაგრძელება იქნება

სამართლო და სვანეთი

კორნელი ბოროვწინიძე

სამეგრელო და სვანეთი

1854-1861

ამ წიგნის ავტორის, კორნელი
ოროზედინის სამსახურეობრივი ქარი-
ზა კაგასასიაში დაიწყო. იგი ჯერ
თავარმართებლის ქანცელარიაში
უშაობდა, შემდეგ კი (1854 წელს)
ამჟღველოს დედოფალთან მიაკლინეს
წერტილის საწარმოებლად და მის
კილების აღმზრდებლად. 1858 წელს
აინიშნა სენაკის ოლქის უფროსად,
დაც 1867 წლიდე იმსახურა. სწორე
გაეცნო იგი სამჟღველოს მოსახლეო
ს კოფასა, რომელიც საინტერესოდ აღ
ერა თავის წიგნში.
ოროზედინის მოგონებებში საკმაოდ
რცლად არის გადმოცემული ოს-
ალეთის ჯარების მიერ სამეცნი-
ელოს აწიოვება, რომელიც შემდეგ
რუსმა ჯარისკაცებმა აღადგმეს.

კორნელი ბოროვლინი

ମାର୍ତ୍ତାଲୀଳା, ଶ୍ଵାସ କ୍ଷମିତା ନାଥପାତ୍ରଙ୍କ ଜୀ
ଏ ଶ୍ଵେତଦୟବୋଦା, ମାଗରାମ ମାନିବ୍ର ଧ୍ୟାନମାଦିଳି
ରଜାଶ୍ଵିଳି ରା ଓ ଭ୍ରାତାଶ୍ଵିଳିକାନ୍ତଙ୍କିଳି ତାଙ୍କିଳି
ଦାନ୍ତେବ୍ଦୀରା ରା ବା ବାମ୍ବାରୁଗ୍ରହଣମ୍ଭିଳି ଫାତ୍ତେଲା
କାର୍ଯ୍ୟରିକ୍ଷାତାଙ୍କିଳି ଉତ୍ତରି ନେଇ ପିଲା,
ପିଲାର୍ଯ୍ୟ ରାମଜଳିମ୍ଭି ମାନିନ୍ଦାର୍ଯ୍ୟ ଲାମାଖୀ
କାଲିକାତାଙ୍କିଳି, ରାମଜଳିର ତାଙ୍କିଳି ବୀଲାଦା
ମାନିନ୍ଦାର ତାଙ୍କରୁଷିଳା କ୍ଷେତ୍ରରୁ କ୍ଷେତ୍ରରୁଷିଳା
ମାନାଲା ବାନ୍ଦାରାଫର୍ମବାସ, କମାରୁରାବ ରା ହିନ୍ଦ
କାଲିକାତାଙ୍କିଳି ବାନ୍ଦାରାଫର୍ମବାସ କାଲାକିଳିରାବ
ମିଶରୁଷିଳା କାର୍ଯ୍ୟରିକ୍ଷାତାଙ୍କିଳି କାଲାକିଳି
ଗାନ୍ଧାରାଶ୍ଵରା କିନ୍ବନ୍ଦିରାଦା. ବାନ୍ଦାରାଫର୍ମବାସ
ରାମଜଳିର ପିଲାର୍ଯ୍ୟ ପିଲାର୍ଯ୍ୟ ପିଲାର୍ଯ୍ୟ ପିଲାର୍ଯ୍ୟ
ପିଲାର୍ଯ୍ୟ ପିଲାର୍ଯ୍ୟ ପିଲାର୍ଯ୍ୟ ପିଲାର୍ଯ୍ୟ ପିଲାର୍ଯ୍ୟ ପିଲାର୍ଯ୍ୟ
ପିଲାର୍ଯ୍ୟ ପିଲାର୍ଯ୍ୟ ପିଲାର୍ଯ୍ୟ ପିଲାର୍ଯ୍ୟ ପିଲାର୍ଯ୍ୟ ପିଲାର୍ଯ୍ୟ
ପିଲାର୍ଯ୍ୟ ପିଲାର୍ଯ୍ୟ ପିଲାର୍ଯ୍ୟ ପିଲାର୍ଯ୍ୟ ପିଲାର୍ଯ୍ୟ ପିଲାର୍ଯ୍ୟ

ოვრება, ცხოვრება ხელოვნური.
დავით დადიანი საქმის კაცი იყო, ჯერ
ისევ მამის სიცოცხლეშივე მართვდა
სამთავროს საქმეებს, გულმოღაცინეთ
ჩაფლული იყო პრატიკულს საქმი-
ანობაში და ცდილობდა თავისი მა-
მულებისათვის უფრო მეტი მიემატებინა.
დილითგან სადამომდე საქმეებში იყო
გართული, შეჩვეული იყო თვითონ პი-
რადად ეკეთებინა ყველაფერი, არ უწ-
ვარდა თავის საქმეებში სხვა ვინმე
ჩაერიცხა, და მთ უფრო უცნაურად
ეწვენებოდა ასეთ საქმეში ახალგაზრდა
ცოლისათვის ეთხოვნა მონაწილეობის
მიღება, და ამიტომ ეკატერინეს მიანდო

უკურისგდება თავის ზუგდიდის ბაღისა, რომლისათვის ხარჯი არ ეზოგებოდა. ეკატერინებუ ხალისიანად მოყიდა ხელი ამ საქმეს. საზღვარგარეთიდან სწავლული მებადე გამოიწერეს. იშვიათ ხელის წილნები და ყვავილების თესლი მილანიდან მოსდომდათ. სამეცნიეროს ბუნებამ და პავამ ხელი შეუწყო დედოფლის ცდას და ათი წლის განმავლობაში ისეთი საუცხოო ბადი გაიჩინა, რომლის მსგავსი არც მანამდე და აღარც მერე ყოფილა ამიერკავკასიაში. დიდფორთლება მოგნოლიები, ბიგონიები, პაულონიები, მიმოზები, კვიპაროზები, ოლეანდრეები უშველებელის სიდიდისა გაიზარდა და ამ ხელის მთელი ხევნები შეიქმნა. ბაღთან იყო საუცხოვო სათბური და საგრუნტებ ფარდულები, სადაც 500-ზე მეტი ხე იყო ფორთოხლისა, ლიმონისა, პაპელმოსისა, ბანანებისა და სხვა იშვიათი ხეხილისა. მაგრამ განსაკუთრებით კარგი იყო საჭვავილე განყოფილება: დათვლაც კი ჭირდა ათასნაირ ვარდებისა, ზოგიერთი მათგანი ორის მეტრის სომადლე გაიზარდა; მრავალფეროვანი იყო აგრეთვე

მიღებული. ჯერ ისევ ახალგაზრდა იყო მხიარული, მოყვარული მონადირეობისა აქაურ ლინიისა და ცეკვა-თამაშისა ზუგდიდი გააცოცხლა, გაამხიარულა, და იმას რომ უყურებდა, დედოფალს აგონძებოდა ის წრე, რომელ შიალი გაეტარებინა თავისი ახალგაზრდობა დავითს ფული არ ეზოგებოდა მის ჩაც მა-დახურვისათვის, ტანისამოსს ოდესი დან აბარებინებდა და მისთვის, სასახლე მშვენივრად მორთო. მის სურვილის თახასმად შეადგინა ამალა, რომელ შილ უმთავრესად შედიოდა დიდის გვარის მეგრელის ახალგაზრდობა. მაგრამ მის უხედავად ყოველივე ამისა დავითი უფრო და უფრო ერიდებოდა ყოველგვარ გაროობას და ამბობდნენ კიდევც, რაღაც მიზეზით შესამჩნევად აიცრულა გული თავის ცოლზედათ. გარეგნულათ დავითი მშვიდი და წენარი კაცი იყო. იცოდა თავის დაჭერა, მაგრამ სამეგრელოს მართვა-გამგების რთულს საქმეში მარტო-მარტო იყო დარჩენილი. დავითი ნათლად ჰედავდა, რომ მალე საქმეთა მიმდინარეობის წეალობით, აუცილებელი იქნებოდა სამეგრელოს ავტონომიურის მდგომარეობის გაუქმება, და რაკი წინ დაწინევ ხედავდა საქმის ასე დამთავრებას, მთელი მისი ზრუნვა და მეცადის ნეობა იმისკენ იყო მიმართული, რომ თავისი ქონებრივი ინტერესები ისე მოეწყო, მისი ოჯახი რაც შეიძლება კარგად ყოვილიყო უზრუნველყოფილი მომავალში.

თავის სამთავროში დავით დადიანი
სრული და უკონტროლო ბატონ-პა
ტრონი იქო. იგი იქო კანონმდებელიც
მოსამართლეცა და აღმასრულებელი
ხელისუფალიცა. ხელისუფლების
ასეთის ატრიბუტებით აღჭურვილი
თავის მამულების გასაფართოებლად
არაფრად აგდებდა თვისთა ქვეშემრ
დომთა ქონებრივს ინტერესებს და
ყოველს თავის მოქმედებას კანონიერებ
ბის ხასიათს აძლევდა. მთავრის ასეთ
საქციელს არ შექმნო არ გამოეწვია
დრტვინება, უქაყოფილება და თვით
სიძულვილიც მცხოვრებთა უმაღლეს
კლასისა და განსაკუთრებით დადია
ანების გვარის თავადის შვილებისა, დავი
თის შორეული ნათესავებისა, მსხვილი
გასაღებისა, დიდი მამულების პა
ტრონებისა, რომელთაც მისნი წინამოად
გილე მთავარნი ცოტა რასმე ყოველთვის
უთმობდნენ და ცდილობდნენ მომად
ლიერებული პოლოდათ. დავითმა იკო

კიდევ ნახევრად ქოჩათმავლურს ცხოვრებას ეწოდა. ამას ისიც დაუმატეთ, რომ ეს მხარე იძულებული იყო განეცადნა მთელი სიმწარე ომიანობისა და უკანასკნელ ნახევარ წლის განმავლობაში, მტრად გადაკიდებულ ოსმალეთის 30-ათასიან ჯარს ხელში დაჭრილი ჰყოლოდა.

საქმის ამგვარი გართულების დროს
თვით ნათელ და დამშევიდგენ გონების
პატრონ ადმინისტრატორს, მრავაწლის
გამოცდილებით ადგურებილსაც-კი
გაუშირდებოდა გატირვებულ მღგო-
მარებისათვის თავის დაღწევა; საეჭვოა,
თვით დედოფლის მეუღლის გამოცდილ
ხელსაც-კი შესძლებოდა რამე გაეკეთე-
ბინა, ამიტომ არამც თუ ცოდვა, უცნაუ-
რიც იქნებოდა ადამიანს საყვედურის
ღირსად გაეხადნა მოქმედებები ქალისა,
რომელიც შემთხვევით გახდა სამეგრე-
ლოს მმართველად ასეთს გატირვებულ
ჟამს.

აქ ისიც უნდა ითქვას, რომ საბჭო, რომელიც ეპატერინას დაეწიშნა დახმარებისათვის ქვეყნის მართვის საქმეში, არამც თუ არ ეხმარებოდა, პირიქით ათასგვარ უსიამოვნების წყაროდ იყო. ამ საბჭოს წევრები მთავრის ძმები გრიგოლი და კონსტანტინე განუწვევტლივ ერთმანეთს ეჩსუბგოლნენ და მთელი დრო ერთმანეთის წინააღმდეგ ათასგვარ ჭორების შეთხევაში მიღიოდა, ხოლო გრიგოლი დალოვდის წინააღმდეგაც არ ერიდებოდა ამ ჭორებს. ძმის სიკვდილის შემდეგ გრიგოლს იმედი პქონდა, მთავრად მე ვიქნებიო, და რაკი იმედი გაუცრუვდა, გული-გულში ვერ თანაუგრძნობდა ქალს, რომელმაც მისი ადგილი დაიტირა. ჭყონდიდელი თეოფანე საბჭოში სრულდებით უხმო პიროვნებად იყო.

ნოქალაქევი, ქრისტეშობის 4, 1855
წელი.

"ეს მესამე დღეა, ნოქალაქეში ვარ;
წყალდიდობის გამო ადგილიდან ვერ
დავძრულვარ. დღეს ქვიშხორში მივდი-
ვარ და იქ დავუცდი თავად ბეჭოოვს;
როგორც მითხვეს, კიდეც ჩამოსულა
ქუთაისში; მერე წაგალ ზუგდიდში და
კაცს გამოგიგზავნით და შემოგითვლით,
ჯერხანათ გორდში გადმოხვიდეთ."

"ომერ-ფაშა ჯერ ძალიან წყნარად
მოდის. ჩვენი ჯარები მდინარეზე ვერ
გადაიყვანეს. ოოგორც მოგეხსენებათ,

თავ. მუსერან-ბატონშა ყველაფერს
ადრევე წაუყიდა ცეცხლი. სამეგრელოში
აღარც ხიდებია სადმე და აღარც ნავე-
ბი. ახლა თეითონ წაყიდა და თან წაიღო
500 შტუცერი, გაიყოლია იმერელთა და
მეგრელთა მილიცია, აგრეთვე დონისა და
სახაზო ყაზახ-რუსები. თავის მოქმედე-
ბას პარტიზანულ ბრძოლას უწოდებს, მა-
გრამ გარწმუნებით, მტერს იმდენსავა
დაკლებს, რამდენსაც ოქენ დაკლებთ
ცაგერიდან. ეს კია, რომ სამეგრელოს
საშინალად ანგრევენ და ანადგურებენ.
9.000-მდე კაცი ეყოლება და წარ-
მოიდგინეთ, აღარც პროვინცია აქვთ სა
აღარც უურავი, კველაფერი მეგრელების
კისრიდან უნდა ამოგიდეს. გული მიძღვდა
ბოლა, როცა მცხოვრები ტირილითა და

